

Migrantengemeenschappen over huwelijksdwang

Voorwoord

Huwelijksdwang? Dat is toch iets van vroeger? De kinderen van nu zijn immers veel mondiger, die hebben (of *nemen*) de vrijheid om zélf hun partner te kiezen!

Dat is de algemene reactie van ouders uit vier verschillende migrantengemeenschappen in Nederland. FORUM nodigde hen uit voor een verkennend onderzoek, uitgevoerd door Motivaction: hoe denken zij over gedwongen dan wel gearrangeerde huwelijken, en over huwelijkse gevangenschap? Het rapport dat voor u ligt is een weergave van wat de diverse groepsgesprekken hebben opgeleverd.

Het valt op dat veel deelnemers aan de bijeenkomsten zichzelf als modern en progressief zien. Maar wanneer je dieper op de materie ingaat, zijn er hele andere conclusies te trekken. Ja, ze zijn modern en ja, ze zijn progressief. De meesten wonen al jaren in Nederland en kennen de principes van de Nederlandse rechtstaat doorgaans goed. Maar wanneer het om trouwen gaat, willen ouders in de onderzochte gemeenschappen wel degelijk een belangrijke stem in het kapittel. Gaat het hier om bewuste of onbewuste dwang? Dat is niet altijd duidelijk. Maar hoe dan ook, de wetgeving in Nederland is zeer duidelijk: huwelijkssluiting die met enige vorm van dwang gepaard gaat, is strafbaar.

Uit de gesprekken die FORUM en Motivaction met de diverse gemeenschappen voerde, wordt duidelijk dat mannen er anders over denken dan vrouwen. Het huwelijk is iets voor vrouwen! Zij houden zich er meer mee bezig dan de mannen. Toch hebben de vaders en moeders in elk geval één ding gemeen: ze willen het beste voor hun kinderen. En het zoeken naar een goede huwelijkspartner hoort daarbij, is onderdeel van de opvoeding, ze doen het om hun kinderen te beschermen. Of dat nu *dwang* is, waagt men te betwifelen.

Zelfbeschikking is een grondrecht van iedere burger in de Nederlandse samenleving. Dat past ook in een democratische rechtsstaat. Eenieder moet de vrijheid hebben om zelf zijn of haar partner te kiezen. Voor veel burgers, onder wie niet-westerse migranten, blijken echter persoonlijke, religieuze en etnische factoren van elementair belang om hun kinderen te helpen bij de keuze van een partner.

De deelnemers aan de bijeenkomsten waren respectievelijk van Turkse, Marokkaanse, Somalische en Afghaanse komaf. Afhankelijk van hun migratiegeschiedenis werden volop verschillen zichtbaar. Maar wat ze zeer gemeenschappelijk hadden: door hun openhartigheid in de gesprekken, laten zij u kennismaken met diverse opvattingen over 'vrije partnerkeuze'.

Zeki Arslan

Programmamanager Participatie - FORUM

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Achtergrond	5
Aanleiding.....	5
Doelstelling van het onderzoek	6
Aanknopingspunten uit een literatuurscan	6
Gearrangeerd huwelijk in vier soorten	7
Leeswijzer.....	7
Verantwoording van het onderzoek	7
Onderzoeksopzet	8
Een overzicht van alle bijeenkomsten	8
Verloop van de bijeenkomsten	8
Samenvatting	9
Algemene uitkomsten	9
Uitkomsten per gemeenschap	11
De Turkse gemeenschap	12
Inleiding.....	12
Het proces van huwelijkssluiting.....	12
Veranderingen in het proces.....	15
Huwelijkse gevangenschap	15
Interventies	16
Samenvatting	16
De Marokkaanse gemeenschap	17
Inleiding.....	17
Het proces van huwelijkssluiting.....	17
Veranderingen in het proces.....	18
Huwelijkse gevangenschap	19
Interventies	19
Samenvatting	19

Somalische gemeenschap	20
Inleiding	20
Het proces van huwelijkssluiting.....	20
Veranderingen in het proces.....	22
Huwelijkse gevangenschap	22
Interventies	23
Samenvatting	23
De Afghaanse gemeenschap	24
Inleiding	24
Het proces van huwelijkssluiting.....	24
Veranderingen in het proces.....	25
Huwelijkse gevangenschap	25
Interventies	26
Samenvatting	26
Colofon	27

Achtergrond

Aanleiding

Huwelijksdwang staat hoog op de politieke agenda. Onder huwelijksdwang wordt verstaan: gedwongen huwelijken, huwelijkse achterlating en huwelijkse gevangenschap. Sinds 1 juli 2013 is een wet van kracht die méér mogelijkheden biedt voor strafrechtelijke vervolging van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking. Een strafrechtelijke benadering heeft naar verwachting slechts beperkt effect. Daarom wordt ook ingezet op preventie: voorkomen is immers beter dan genezen. Deze benadering is terug te vinden in de door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (programma Integratie en Samenleving) ontwikkelde meerjarenaanpak voor de periode 2012-2014.

Het vraagstuk huwelijksdwang is een belangrijk onderdeel van het integratie- en diversiteitsbeleid waar FORUM voortdurend aandacht voor heeft. Het instituut heeft onder meer een functie vervuld in het bespreekbaar maken van huwelijksdwang (MKP Aan de Goede Kant van de Eer), en gemeenten en zelforganisaties ondersteund bij het oppakken van dit thema. In aanvulling hierop wilde FORUM door een verkennend onderzoek meer inzicht krijgen in de aard van huwelijksdwang, de oorzaken ervan en de verscheidenheid waarin deze dwang tot uiting komt binnen de diverse gemeenschappen in Nederland. Hierbij is expliciet niet gekozen voor een kwantitatieve benadering (wat is de omvang van het fenomeen?), maar voor een kwalitatieve: wat is huwelijksdwang, en welke processen liggen eraan ten grondslag? FORUM vindt het bovendien belangrijk om ook de mensen om wie het gaat aan het woord te laten.

Voor dit onderzoek zijn bijeenkomsten georganiseerd met personen uit Turkse, Marokkaanse, Somalische en Afghaanse gemeenschappen. Huwelijksdwang komt binnen deze groepen traditiegetrouw namelijk relatief vaak voor.

Gezien de uitgebreide expertise van Motivaction in onderzoek onder etnische groepen, onder meer naar zeer gevoelige thema's als eengerelateerd geweld en homoseksualiteit, heeft FORUM aan Motivaction gevraagd dit onderzoek mede gestalte te geven.

Nota bene: Omdat er sprake is van kwalitatief onderzoek onder een beperkte groep mensen, gelden de uitkomsten als indicatief.

Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling van het onderzoek is:

- o Inzicht geven in de aard van huwelijksdwang en de dimensies die hieraan ten grondslag liggen.

Twee definities van huwelijksdwang zijn hierbij als uitgangspunt genomen. De eerste is de definitie die het ministerie van Sociale Zaken hanteert:

- o Een gedwongen huwelijk is een huwelijk waarbij een (of beide) huwelijkspartner(s) geen eigen zeggenschap heeft (hebben) over de sluiting van de huwelijksverbintenis en hiermee niet instemt. Onder deze situatie wordt mede begrepen dat wel wordt meegewerkt aan de formele (wettelijke) huwelijksbehandelingen, maar dat dit onder lichamelijke of geestelijke bedreiging gebeurt.¹

Cornelissens, Kuppens en Ferwerda (2009) plaatsen kanttekeningen bij deze definitie op basis van gesprekken met experts uit het veld. Volgens hen is de dwangcomponent hier te beperkt gedefinieerd en moet deze zo ruim mogelijk worden gezien: zij nemen ook de wijze mee waarop een huwelijk totstandkomt, het voorafgaande proces tot huwelijksluiting. Hun alternatieve definitie van een gedwongen huwelijk luidt als volgt:

- o Een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijksbehandelingen tegen de vrije wil van minstens één van de huwelijkskandidaten hebben plaatsgevonden en waarmee onder een bepaalde vorm van dwang is ingestemd.²

Aanknopingspunten uit een literatuurscan

Tijdens de bijeenkomsten met de gemeenschappen is een aantal thema's en aspecten van huwelijksdwang uitgediept. Hierbij hebben wij ons gebaseerd op een scan van bestaande literatuur op dit gebied en kennislacunes die hierin te ontdekken zijn.

- o Definities van huwelijksdwang
In de literatuur wordt geschreven dat huwelijksdwang als het ware op een continuüm zit. Aan de ene kant is er het *eigen initiatieftype*, een huwelijk waarbij beide partners zelfstandig, zonder inmenging van ouders of de gemeenschap, tot hun keuze voor elkaar komen. Wel wordt de ouders om toestemming gevraagd. Het andere uiterste is het *geplande type*, waarbij de ouders een huwelijkspartner kiezen en het huwelijk regelen voor hun kinderen. (Zie ook het kader op pagina 3.)
Vragen die hierbij opkomen:
 - o Hoe kijken de verschillende gemeenschappen tegen het idee van huwelijksdwang aan? Onderkennen ze dat het een probleem is, of 'framen' ze het op een andere manier?
 - o Hoe zijn de reacties op de verschillende vormen van dwang: zijn ze herkenbaar, wat vindt men ervan?
 - o Onder welke voorwaarden ziet men het wél als dwang en wanneer níet?
 - o Wordt het arrangeren van een huwelijk gezien als een uiting van cultuur of religie?
 - o Zijn er wetgeving of (andere) interventies nodig, of beschouwt men het als een culturele uiting die moet worden toegestaan?

¹ Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (2005), *Tot het huwelijk gedwongen*, p.22

² Cornelissens, Kuppens en Ferwerda (2009), p.30

- o Individualiseringsproces: eigen wil van de kinderen vs. de wil van de ouders
In de diverse onderzoeken³ wordt een ontwikkeling gesuggereerd waarbij sprake is van toenemende individualisering onder jongeren. Jongeren zouden zelf steeds meer invloed op hun partnerkeuze hebben, onder meer als gevolg van een stijgend opleidingsniveau. Omdat deze onderzoeken al enige tijd geleden plaatsvonden, is niet bekend of die ontwikkeling heeft doorgezet. Deze vraag is des te relevanter nu de tweede en derde generatie migranten(kinderen) de huwelijkse leeftijd bereiken. Het verharde politieke klimaat van de afgelopen jaren zou er ook toe kunnen leiden dat men zich juist meer op de eigen gemeenschap is gaan richten, waardoor jongeren minder ruimte krijgen bij de keuze voor een huwelijkskandidaat.
- o Huwelijkse gevangenschap
Deze dimensie van huwelijksdwang is in de literatuur onderbelicht. Vragen die daarbij opkomen:
 - o Wanneer is sprake van gevangenschap?
 - o Is het een herkenbaar verschijnsel?

Gearrangeerd huwelijk in vier soorten

Er zijn vier typen gearrangeerde huwelijken waarbij de mate van vrijwilligheid varieert, aldus Cornelissens et al (2009): het eigen initiatieftype, het gezamenlijke type, het gedelegeerde type en het geplande type.

- o Bij het *eigen initiatieftype* neemt een kind zelf het initiatief om een geschikte partner te zoeken. De ouders wordt vervolgens om toestemming voor een huwelijk gevraagd.
- o Bij het *gezamenlijke type* zijn ouders en kind samen actief betrokken bij de partnerkeuze.
- o Bij het *gedelegeerde type* mogen kinderen (in de praktijk vaak de jongen) hun voorkeur aangeven; de ouders proberen hier vervolgens rekening mee te houden.
- o Bij het *geplande type* regelen de ouders het hele huwelijk, van partnerkeuze tot huwelijksvoltrekking. Er is weinig tot geen interactie tussen de huwelijkspartners totdat zij getrouwd zijn.

Leeswijzer

Hierna gaan wij eerst kort in op de onderzoeksopzet en het verloop van de bijeenkomsten. Een samenvatting van de onderzoeksuitkomsten is te vinden in hoofdstuk 3. Vervolgens wordt voor elke gemeenschap afzonderlijk beschreven wat er uit de bijeenkomsten kwam. Alle vier die hoofdstukken zijn als volgt opgebouwd:

1. Inleiding
2. Het proces van huwelijkssluiting
3. Veranderingen in het proces
4. Huwelijkse gevangenschap
5. Interventies
6. Samenvatting

Bij de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen was er (anders dan bij de Somalische en Afghaanse) zowel met mannen als met vrouwen een bijeenkomst. Waar hier verschillen tussen mannen en vrouwen naar voren kwamen, worden die belicht.

³ Onder meer beschreven in Bartels, E. (2005) *Onderzoeksnotitie over migrantenvrouwen en kinderen die gedwongen zijn achtergelaten in landen van herkomst*. Voorstudie. Den Haag: Adviescommissie voor vreemdelingenzaken. En Bartels, E. (2007) 'Gedwongen uithuwelijking: definitie, praktijk en culturele achtergronden'. In: *Hand in hand tegen huwelijksdwang* (red. M.H. Vorthoren), pp 27-35. Rotterdam: SPIOR

Verantwoording van het onderzoek

Onderzoeksopzet

In totaal zijn zeven groepsbijeenkomsten georganiseerd. Met de grote Turkse en Marokkaanse gemeenschappen was er zowel een bijeenkomst met mannen als met vrouwen. Bij de Somalische en Afghaanse gemeenschappen is alleen met vrouwen gesproken, dit mede omdat het thema gevoelig(er) ligt bij mannen.

Deelnemers aan de bijeenkomsten zijn geworven door netwerkpartners van FORUM. De deelnemers wisten van te voren dat de bijeenkomst over huwelijksdwang zou gaan. Voor een aantal was dit ook de reden om naar de bijeenkomst te komen: men wilde het eigen verhaal vertellen. Andere deelnemers zijn professioneel met het thema bezig.

De gesprekken zijn zo veel mogelijk gevoerd door gespreksleiders met eenzelfde etnische achtergrond als de deelnemers. Hiermee werd beoogd om deelname aan de gesprekken optimaal laagdrempelig te houden en om, waar nodig, over te kunnen schakelen op de eigen taal. Wanneer de gespreksleider een *andere* achtergrond had, is gebruikgemaakt van een tolk.

Een overzicht van alle bijeenkomsten

Gemeenschap	Datum (in 2013)	Locatie	Aantal deelnemers
Turkse gemeenschap			
Turkse vrouwen	26 november	Deventer	15
Turkse mannen	2 december	Amsterdam	10
Marokkaanse gemeenschap			
Marokkaanse vrouwen	27 november	Rotterdam	22
Marokkaanse mannen	3 december	Rotterdam	24
Somalische vrouwen			
Twee bijeenkomsten	4 + 11 december	Arnhem	28 (16 + 12)
Een bijeenkomst met Afrikaanse vrouwen (o.a. Somalische)	14 december	Ede	7
Afghaanse vrouwen			
1 bijeenkomst	12 december	Rotterdam	19

Verloop van de bijeenkomsten

Iedere bijeenkomst had zijn eigen verloop en karakter. Dit heeft grotendeels te maken met de mate waarin deelnemers het thema als een taboe ervaren. Voor de Somalische vrouwen bleek het bijvoorbeeld moeilijk om over huwelijksdwang te praten, terwijl de Marokkaanse vrouwen niet of nauwelijks een drempel voelden. Om die reden is met de doelgroep Somalische vrouwen *twee* keer gesproken over het thema. Tijdens de eerste bijeenkomst met hen bleef er een onvolledig beeld van de aard van huwelijksdwang. De vrouwen voelden zich niet comfortabel genoeg om hierover te praten met onbekenden. Aan de tweede bijeenkomst deed een kleiner aantal vrouwen mee; het merendeel was ook bij de eerste bijeenkomst aanwezig. Ten slotte is er nog een derde bijeenkomst georganiseerd met een andere groep (Afrikaanse) vrouwen.

Zonder uitzondering bleek huwelijksdwang bij de bijeenkomsten een emotioneel gespreksonderwerp te zijn. Iedereen kent ook mensen in de eigen omgeving die ermee te maken hebben (gehad). Huwelijksdwang is iets waar in de gemeenschappen niet vaak

over gesproken wordt. Mannen vinden het een thema dat vooral vrouwen aangaat, omdat zij er volgens hen vaker mee te maken hebben. Dit had effect op de dynamiek van de bijeenkomsten; men vond het vaak moeilijk om de juiste woorden te vinden.

Samenvatting

Algemene uitkomsten

Belang van het huwelijk staat buiten kijf

Het huwelijk neemt een belangrijke positie in bij alle gemeenschappen. Het is voor ouders het moment dat het kind uit huis gaat, en daarmee ook een signaal aan de gemeenschap dat de opvoeding succesvol is afgerond. Trouwen is voor de onderzochte gemeenschappen niet een activiteit tussen twee individuen, maar tussen twee families (ook de *extended family*, buiten het gezin). Het is een sociale activiteit die nauw gevolgd wordt door de hele gemeenschap. Dit onderstreept het belang van het huwelijk nog meer. Ongetrouwd samenwonen behoort niet tot de geaccepteerde mogelijkheden. Het wordt gezien als een overtreding van de sociale norm, en daarmee ook als een gebrek aan respect voor ouders en familie.

Woord ‘huwelijksdwang’ creëert afstand en ontkenning

Voor alle deelnemers geldt dat ze de term ‘huwelijksdwang’ associëren met praktijken uit het verleden. Hierdoor ontstaat een verwijdering van het onderwerp, krijgen mensen het gevoel dat het niet over hen gaat maar over hun (groot)ouders. Uit de bijeenkomsten blijkt echter dat huwelijksdwang – van harde tot zachtere vormen – in de praktijk nog altijd voorkomt. De mate waarin dwang voorkomt, verschilt echter wel per gemeenschap.

Factoren die bijdragen aan huwelijksdwang

Bij het fenomeen huwelijksdwang spelen verschillende factoren een rol; dit geldt voor alle gemeenschappen.

- o *Behoud van cultuur*: willen vasthouden aan de eigen tradities en gebruiken.
- o *Angst voor het onbekende*: door het proces niet uit handen te geven, is de uitkomst minder onzeker.
- o *Sociale controle*: de kans op sancties (roddels, verstoting) drukt een zware stempel op alle beslissingen.
- o *Respect voor ouders*: jongeren willen zich niet verzetten tegen de beslissing van hun ouders, uit respect en vanuit tradities. Jongeren nemen het hun ouders vaak ook niet kwalijk dat die hen tot een huwelijk dwingen, maar zien hen als onderdeel van een groter systeem.
- o *Trots op de eigen gebruiken* en de wens hieraan vast te houden als ankerpunt voor de eigen identiteit.

Groeiende rol van jongeren bij partnerkeuze

Op de Afghaanse gemeenschap na, is bij alle gemeenschappen zichtbaar dat jongeren zelf steeds meer invloed krijgen op het proces van huwelijksluiting en (dus) hun partnerkeuze. Maar ouders zijn nergens helemaal buiten beeld; ook bij een huwelijk op eigen initiatief moet in elk geval ouderlijke toestemming worden gevraagd. Geheel zelfstandig een partner kiezen is (nog altijd) meestal niet mogelijk, er blijven vaak strikte kaders voor de jongeren bestaan. De voornaamste criteria: de partner moet eenzelfde religieuze achtergrond hebben en eenzelfde etnisch-culturele achtergrond. Op het afwijken hiervan staan sociale sancties: wie toch kiest voor een partner buiten de eigen gemeenschap riskeert verstoting door de familie. En wanneer er wel contact blijft met de familie, kan het stel niet langer een beroep doen op het sociale vangnet dat de familie normaliter vormt.

Afdwingen brengt risico's mee

Toch is er reden om te spreken van een kentering. Ouders uit alle gemeenschappen geven vaker aan het belangrijk te vinden dat hun kinderen niet tot trouwen komen zoals dat bij hen is gebeurd: onder dwang en zonder inspraak. Kinderen iets afdwingen, brengt het risico met zich mee dat zij zich tegen de ouders gaan keren. En dat is hoogst onwenselijk voor alle ouders. Ook realiseren ouders zich dat zij het niet altijd prettig hebben gevonden hoe het bij hén is gegaan. Zij kunnen zich voorstellen dat hun kinderen op een andere manier een huwelijkskandidaat willen ontmoeten. Vooral jongere leden van de Marokkaanse gemeenschap geven aan dat het 'arrangeer-model' niet langer hanteerbaar is: jongeren zijn een stuk mondiger geworden.

Het is nog wel zo dat meisjes vaker te maken hebben met huwelijksdwang dan jongens. Dit heeft ermee te maken dat ouders een zwaardere verantwoordelijkheid voelen om hun dochter goed terecht te laten komen. Eer speelt hierbij een belangrijke rol.

Verschuiving van criteria: minder streng

In de meeste gemeenschappen hebben jongeren van nu met minder strenge criteria voor een huwelijkskandidaat te maken dan jongeren in eerdere generaties. Sociaal-economische status is bijvoorbeeld minder doorslaggevend. Een belangrijke voorwaarde blijft wel dat een huwelijkskandidaat dezelfde etnische en religieuze achtergrond heeft. De meerderheid geeft aan dat een huwelijk met iemand met een andere religieuze oriëntatie en etnische achtergrond onacceptabel is.

Huwelijkse gevangenschap – in verschillende mate

De gemeenschappen verschillen wat het taboe op scheiden betreft. Binnen de Marokkaanse gemeenschap lijkt men tegenwoordig het minst van een huwelijksontbinding op te kijken, terwijl daar betrekkelijk kort geleden nog een groot taboe op scheiden rustte. In de andere gemeenschappen is scheiden nog wel een praktijk waarvan men schande spreekt. In de Afghaanse gemeenschap komt huwelijkse gevangenschap in de meest extreme vorm voor: vrouwen worden gedwongen getrouwd te blijven met hun echtgenoot terwijl hij met meerdere andere vrouwen óók een huwelijk aangaat.

Binnen alle gemeenschappen lijken vooral vrouwen het slachtoffer te zijn van huwelijkse gevangenschap. Zij lijden het grootste gezichtsverlies bij scheiding, wat een reden is om überhaupt niet te scheiden.

De rol van wetgeving en interventies

Dat huwelijksdwang in Nederland strafbaar is gesteld, is niet of nauwelijks bekend bij de verschillende gemeenschappen. Men verwacht ook niet snel familie aan te geven, want dat zou een uiterst ongewenst ontwrichtend effect binnen de gemeenschap hebben. Het feit dat er aandacht is voor huwelijksdwang wordt op zich wel positief ontvangen; men ziet echter meer in voorlichting om een mentaliteitsverandering op gang te brengen. Vooral vrouwen hebben behoefte aan informatie om het gesprek met kinderen of echtgenoten aan te gaan.

Uitkomsten per gemeenschap

Diverse dimensies van dwang

Tussen de gemeenschappen zijn (soms grote) verschillen zichtbaar in de wijze waarop huwelijken gesloten worden. Het komt hierbij van pas om huwelijksdwang te zien als een continuüm van harde versus zachte dwang: van huwelijken waarbij de ouders alles beslissen en regelen, via (gezamenlijk) gearrangeerde huwelijken, tot vrije partnerkeuze. De verschillende dimensies zijn ook terug te vinden bij de gemeenschappen. Aan de ene kant is er de Marokkaanse gemeenschap waar zich het sterkst een kentering in de mentaliteit over huwelijksdwang voordoet, en aan de andere kant de Afghaanse gemeenschap waar het volledig geplande type nog altijd meer regel dan uitzondering is: de toekomstige echtgenoten ontmoeten elkaar dan meestal pas op hun huwelijksdag.

Hierna geven we de belangrijkste uitkomsten per gemeenschap weer.

- o De Turkse gemeenschap
Ouders hebben grote invloed op het proces van huwelijksluiting, al zijn ze zich hiervan niet altijd bewust. Dat proces is overigens wel veranderd, mede onder invloed van macro-ontwikkelingen. Zo heeft aangescherpte Nederlandse wetgeving ertoe geleid dat er minder huwelijken met partners uit het land van herkomst gesloten worden. Ook maakt de toegenomen welvaart in Turkije het trouwen vanuit dit land met een Turkse Nederlander minder aantrekkelijk dan het vroeger was. Daarnaast spelen criteria als economische motieven of een gedeelde geografische achtergrond minder een rol dan voorheen.
- o De Marokkaanse gemeenschap
In deze gemeenschap verandert het denken over huwelijksdwang. Waar vroeger ouders een huwelijkspartner voor hun kind uitzochten, lijkt het geplande type nu veel minder vaak voor te komen. De jongere generatie eist meer inspraak en beroept zich hierbij op het geloof. De islam reikt haar argumenten aan om zich te verzetten tegen huwelijksdwang als cultureel fenomeen. Hoewel er meer sprake is van keuzevrijheid en van minder strenge criteria voor een huwelijkskandidaat, is er nog altijd nauwelijks sprake van een volledig vrije partnerkeuze. De ouders en de gemeenschap bepalen namelijk nog wel een belangrijk kader: dat de partner een Marokkaanse en in ieder geval een islamitische achtergrond dient te hebben.
- o De Somalische gemeenschap
Somaliërs praten niet gemakkelijk over een taboethema als huwelijksdwang. De Somalische gemeenschap is erg gesloten, en sociale controle speelt een grote rol bij alle te nemen beslissingen. Huwelijken worden voornamelijk binnen de eigen gemeenschap gesloten; trouwen met iemand 'van buiten' is nauwelijks mogelijk. Er zijn twee scenario's te herkennen: huwelijkskandidaten vinden elkaar via-via óf ze worden via de ouders aangedragen. Islamitische huwelijken die op (zeer) jonge leeftijd worden gesloten, zijn geen uitzondering. Het proces tot huwelijksluiting is echter wel aan het veranderen: het leven in het Westen draagt bij aan meer inspraak voor jongeren.
- o De Afghaanse gemeenschap
Binnen deze gemeenschap komt het geplande type het meest voor. Meisjes worden dan pas op de huwelijksdag voorgesteld aan hun echtgenoot. Weigeren van een huwelijkskandidaat is niet mogelijk: de gevolgen voor het meisje en haar moeder zijn te groot. Jongens trouwen vaak met een bruid uit het land van herkomst, wat het proces van huwelijksdwang in stand houdt. Huwelijken op zeer jonge leeftijd zijn geen uitzondering. Deze worden voor de buitenwereld verborgen gehouden.

De Turkse gemeenschap

Inleiding

Met mensen uit de Turkse gemeenschap zijn twee bijeenkomsten gehouden: een met uitsluitend mannen en een met uitsluitend vrouwen.

Mannen: bestaat huwelijksdwang wel?

Tussen beide bijeenkomsten tekent zich een opvallend verschil af: mannen vragen zich hardop af of het verschijnsel van huwelijksdwang nog wel bestaat. In hun perceptie is het een praktijk uit het verleden. Langer doorpraten over het onderwerp leert dat zij het vooral zien als een issue dat vrouwen aangaat. Ook heeft het voor hen te weinig urgentie; de huidige situatie hoeft van hen niet aangepast te worden. Dit verklaart ook de opmerking van een aantal mannen dat huwelijksdwang een subjectieve term is. Of er wel of geen sprake is van huwelijksdwang, heeft volgens hen sterk te maken met de emoties van het moment en is afhankelijk van hoe de huwelijkskandidaten dit ervaren. Als bijvoorbeeld een van beide partners ontevreden is over het gearrangeerde huwelijk, dan wordt het sneller als huwelijksdwang aangeduid.

Vrouwen: vaak onbewust van hun rol

Vrouwen, vooral de meer liberale en progressieve onder hen, reageren in eerste instantie op een soortgelijke wijze. Zij hebben de indruk dat het een praktijk uit het verleden betreft. Tijdens de bijeenkomst realiseerden veel van deze vrouwen zich echter dat zij onbewust – bijvoorbeeld omdat zij zichzelf progressief en modern vinden en een bijbehorende leefstijl hebben – wel degelijk een belangrijke rol spelen in de keuze van een partner voor hun kind(eren). Moeders schrokken van dit inzicht.

De meerderheid van de vrouwen kent voldoende voorbeelden van huwelijksdwang en geeft aan dat het nog een zeer actueel thema is.

Het proces van huwelijksluiting

Het belang van het huwelijk staat buiten kijf. Alle deelnemers geven aan dat het huwelijk een prominente plaats inneemt in hun leven. Hierbij is er geen onderscheid tussen de progressieve of conservatieve deelnemers. In sommige gevallen wordt al vanaf de geboorte van een kind over zijn of haar toekomstige huwelijk gesproken.

Grote rol van de ouders

Ouders spelen een zeer grote rol in het proces van huwelijksluiting. De mening van ouders over een huwelijkspartner is vrijwel altijd doorslaggevend. Zonder toestemming van de ouders is een huwelijk niet volledig en is er minder kans op sociale acceptatie in de gemeenschap.

Ouders beïnvloeden op diverse manieren

Uit de gesprekken blijkt dat de invloed van ouders verschillende gradaties en vormen kent. Het is echter niet mogelijk om aan te geven welke vorm van beïnvloeding het meest voorkomt.

Vijf vormen van inmenging:

- o Ouders stellen in de opvoeding bepaalde normen en waarden centraal, en vinden het vanzelfsprekend dat hun kinderen die naleven. Hier zien zij ook streng op toe. Het gaat om: respect voor ouders en gemeenschap; zedig gedrag; geen omgang met een jongen of meisje zonder getrouwd te zijn; niet ongetrouwd samenwonen of zelfstandig wonen.
- o Ouders nemen een adviserende rol in bij het zoeken naar de juiste huwelijkspartner. Zij begeleiden hun kind in de zoektocht door kaders te scheppen. Zo dient een toekomstige partner moslim en Turks te zijn en mag die geen criminele achtergrond hebben.
- o Ouders oefenen druk uit op hun kind wanneer het zelf een huwelijkspartner aandraagt die afwijkt van de wensen van de ouders. Hiervan zijn verschillende voorbeelden genoemd. Eén ervan geven wij hier weer:

Een van de deelnemers, zelf gedwongen om met een bepaalde man te trouwen, vertelt over haar oudste zoon. Deze heeft een Nederlandse vriendin waar hij erg verliefd op was en gelukkig mee was. De familie was er echter fel op tegen. Zij hebben de jongen onder zware druk gezet om van zijn keuze af te zien. De familie vindt het belangrijk dat de zoon een partner vindt uit de eigen gemeenschap. Het argument is dat het anders moeilijk zal zijn om goed om te gaan met de culturele verschillen. De jongen heeft hier gehoor aan gegeven en de relatie verbroken. Hij is nu erg verdrietig en leidt een teruggetrokken leven. De moeder geeft aan modern te zijn, maar haar zoon niet te veel vrijheid te willen geven. Anders maakt hij volgens haar een foute keuze. Als ouders een partner kiezen is dan niet erg, zelfs beter.

- o Ouders zoeken voor hun kind een huwelijkspartner uit of dragen er een aan.
- o Ouders hebben zelf een huwelijkspartner achter de hand voor het geval hun kind niet zelf met een geschikte kandidaat komt.

Kleine verschillen tussen schoonfamilies

De belangrijkste voorwaarde die ouders stellen aan een toekomstige huwelijkspartner is dat deze dezelfde culturele en etnische achtergrond heeft. Zij zijn van mening dat een huwelijk met iemand met dezelfde achtergrond meer kans van slagen heeft, onder meer vanwege de gedeelde culturele tradities. Hier speelt vooral ook de wens van geringe verschillen tussen de beide schoonfamilies. De uitspraak van een van de moeders is in dit opzicht veelbetekenend: *"Ik moet er niet aan denken dat ik niet goed overweg zou kunnen met de schoonfamilie"*. Een huwelijk met een niet-Turkse partner stuit op groot verzet, zeker wanneer deze ook nog niet islamitisch is. Men gaat ervan uit dat er dan zo veel verschillen zijn dat de schoonfamilies niet met elkaar zullen kunnen opschieten.

Partner via de sociale media

Er zijn kinderen van Turkse komaf die zich zelfstandig oriënteren op een nieuwe partner, bijvoorbeeld via sociale media. Nadat zij een partner hebben gevonden vragen zij goedkeuring aan de ouders. Wanneer dit misloopt – bijvoorbeeld als de relatie beëindigd wordt of een meisje zwanger raakt – grijpen de ouders in en selecteren zij alsnog een huwelijkspartner. Via de sociale media gaan jongeren soms erg ver in ongepast gedrag, waardoor ouders zich sneller genooddaakt voelen om in te grijpen.

Stapsgewijs naar een huwelijk

Het meest voorkomende type huwelijk lijkt echter het 'gedelegeerde': ouders arrangeren een huwelijk, maar jongeren hebben nog wel enige inbreng. Tijdens de bijeenkomst vertelde een van de mannen via welke stappen een huwelijk vaak tot stand komt:

- o Stap 1: Aan het kind wordt verteld dat het tijd is om te gaan trouwen.
- o Stap 2: Ouders doen een voorstel: 'Lijkt x je niet wat?'
- o Stap 3: Ouders zeggen: 'We hebben x voor je op het oog'.
- o Stap 4: Ouders delen het kind mee dat er een bruiloft gepland is.

Dit proces vindt doorgaans binnen een zekere tijdsperiode plaats.

Verklaringen voor de rol van ouders

Er zijn meerdere redenen aan te wijzen waarom ouders zo nauw betrokken zijn bij het proces van huwelijksluiting.

Bang voor verkeerde beslissing van kind

- o Een van de belangrijkste redenen verloopt grotendeels onbewust. De ouders beseffen vaak niet dat hun manier van opvoeden het effect heeft dat hun kinderen zich geheel aan hen aanpassen en de overgedragen normen en waarden internaliseren. Het idee bestaat dat bij een van de grootste gebeurtenissen in het leven, het huwelijk, de dochter of zoon geen zelfstandige beslissingen kan nemen. Ouders zijn erg bang dat hun kind een verkeerde beslissing neemt en houden daarom het liefst zelf de regie. Een aantal moeders stelt bijvoorbeeld dat een te vrije opvoeding gelijkstaat aan het verliezen van grip op het kind. Liever houden zij stevig de controle, dan ontstaan er ook geen 'gevaarlijke' situaties waarbij het kind te veel de eigen gang gaat. Ouders zijn vaak het strengst voor het oudste kind, omdat dit een voorbeeldfunctie heeft. De druk op kinderen begint rond het dertiende jaar. Genieten zij daarvoor een nagenoeg vrije opvoeding met weinig grenzen en regels, vanaf die leeftijd is er de sterke focus op normen en waarden en de naleving ervan. Moeders geven aan dat hier een groot verschil is met autochtone kinderen, waar de nadruk meer ligt op individuele ontwikkeling. Hiervoor is binnen de Turkse opvoeding weinig ruimte.

Sociale controle en angst voor roddels

- o Ook sociale controle speelt een belangrijke rol. Angst voor de reacties van anderen uit de Turkse gemeenschap ('Hoe zullen de mensen erover denken en praten?') heeft een sterk regulerend effect op het keuzeprocess. De ouders is er alles aan gelegen om te voorkomen dat hun kinderen, en daarmee zichzelf, het onderwerp van roddels worden. Dit geldt sterker bij meisjes dan bij jongens. Bij een meisje ligt meer druk op de ouders om haar te beschermen tegen negatieve oordelen, omdat haar eer op het spel staat. Dit is bovendien een belangrijk motief voor een strenge opvoeding: door 'in control' te blijven, kunnen ouders als het ware het gedrag van hun kinderen regisseren.

Een goede, zorgende schoondochter

- o Een minder vaak genoemde reden van de sterke ouderlijke betrokkenheid, is het zorgaspect. Een schoondochter zorgt idealiter ook voor haar schoonfamilie. Vanuit deze gedachte is het erg belangrijk dat er een goede huwelijkskandidate wordt gevonden die voldoet aan de wensen van de familie.

Nadelige gevolgen van huwelijksdwang

Tijdens de bijeenkomsten zijn ook negatieve gevolgen van dwang genoemd:

Te weinig ruimte voor eigen gevoelens

- o Een aantal ouders erkent dat zij te weinig oog hebben voor de effecten van een strenge opvoeding op hun kinderen. De strenge opvoeding binnenshuis en de focus hierop binnen de gemeenschap, botst met de vrijheid die jongeren ervaren als zij in andere sociale omgevingen verkeren. Als gevolg hiervan leven hun kinderen in twee werelden en komen zij in conflict met zichzelf. Deze ouders zeggen dat er eigenlijk te veel nadruk ligt op het naleven van de regels en te weinig ruimte is voor de gevoelens van hun kinderen. Dit besef lijkt niet wijdverbreid en ook niet voldoende reden om jongeren meer ruimte te geven.

Psychische klachten en gezondheidsproblemen

- o Een ander aspect, dat een Turkse arts naar voren bracht, is het psychologische effect van huwelijksdwang en de nadelige gevolgen die dit heeft voor de gezondheid van Nederlandse Turken. In zijn praktijk ziet hij vaak mensen terug met psychische klachten als gevolg van huwelijksdwang en huwelijksgevangenschap. Men is ongelukkig in het huwelijk, maar ziet geen manier om daar zonder gezichtsverlies voor zichzelf of de familie uit te stappen. Veel deelnemers gaven ook aan dat er doorgaans geen sprake is van liefde of verliefdheid vóór een huwelijk, maar dat men hoopt dat die gedurende het huwelijk zal ontstaan. Dat dit niet altijd zo werkt, blijkt onder meer uit de (vele) verhalen van de vrouwen over huiselijk geweld. (Vanzelfsprekend resulteren niet alle huwelijken in geweld.) Andere negatieve gevolgen van huwelijksdwang zijn stress en andere psychologische problemen.

Veranderingen in het proces

Vooraf mannen geven aan dat er de afgelopen jaren het nodige is veranderd in het proces van huwelijksluiting.

Andere motieven voor huwelijk dan vroeger

Volgens de Turkse mannen kwam huwelijksdwang vaker voor toen huwelijken nog geregeld vanuit economisch motieven gesloten werden, of met een (ver) familielid plaatsvonden. Huwelijksdwang was hierdoor vaak gelinkt aan een importhuwelijk. Dit komt vandaag de dag minder voor, onder meer door de verhoging van de minimumleeftijd van de buitenlandse huwelijkspartner en de aanscherping van de inkomenseisen aan in Nederland wonende partners. Ook geeft men aan dat door het goede economische klimaat in Turkije, Nederland minder aantrekkelijk is geworden en Nederlandse Turken minder in trek zijn als huwelijkspartner.

'Ik wil niet dat mijn kinderen hetzelfde meemaken'

Een aantal deelnemers noemt ook een mentaliteitsverandering: zij willen niet dat hun kinderen op dezelfde manier gedwongen worden tot een huwelijk zoals dat bij hen op jonge leeftijd is gebeurd. Een van de moeders zei hierover: *"Een leven als een gevangene dier gun ik niemand, zeker mijn eigen kinderen niet."* Ook zijn er mensen die de gevolgen van huwelijksdwang dagelijks ervaren; zij noemen psychische en fysieke klachten. Desondanks blijft het idee van een zelfgekozen huwelijkspartner moeilijk te accepteren. Dit geldt ook voor ouders die vinden dat hun kinderen meer vrijheid moeten krijgen.

Huwelijksgevangenschap

Diverse vrouwelijke deelnemers zijn zelf onder dwang met een bepaalde man getrouwd. Zij geven ook aan dat er sprake is van geweld binnen hun relatie. Desondanks zullen zij niet snel hun partner verlaten. De angst voor negatieve reacties uit de gemeenschap is te groot. Men blijft bij elkaar omdat scheiden een taboe is.

Ook blijkt dat wanneer een jongen of meisje zelf een partner heeft gekozen, hij of zij er alleen voorstaat bij huwelijksproblemen. Het vangnet dat de familie normaliter vormt, is dan weggefallen. Hier is het gezegde van toepassing: 'Wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten'. Men kan niet meer bij de familie terecht. Om gezichtsverlies te vermijden, blijft men dan bij elkaar. Het trouwen met een partner van de eigen keuze is dus een groot risico voor jongeren.

Interventies

De Nederlandse wetgeving rondom huwelijksdwang is niet of nauwelijks bekend bij de deelnemers. De informatie dat die wetgeving sinds de zomer van 2013 van toepassing is, wordt wisselend ontvangen. Een aantal mannen merkt op dat er belangrijker zaken zijn, zoals het creëren van werkgelegenheid. Dit heeft er ook mee te maken dat zij niet overtuigd zijn dat huwelijksdwang nog altijd (veel) voorkomt. Daarnaast geldt het standpunt dat er niets mis is met het begeleiden van kinderen in hun zoektocht naar een partner, en dat kinderen toestemming moeten vragen aan hun ouders. Impliciet lijkt men hiermee ook moeite te hebben met de invulling van de term huwelijksdwang, omdat er te weinig aandacht lijkt voor de culturele context van de gemeenschap.

De animo om aangifte te doen tegen de eigen ouders wegens huwelijksdwang, lijkt beperkt. Dit geldt als een gebrek aan respect voor ouders en de gemeenschap.

Geen straf maar mentaliteitsverandering

Uit de reacties van de vrouwen blijkt bovendien dat zij méér zien in interventies gericht op mentaliteitsverandering, en niet zozeer in straffen. Zij noemen een aantal voorbeelden van gewenste interventies: opvoedingsondersteuning voor ouders (hoe maak je onderwerpen bespreekbaar binnen de gemeenschap en in het gezin?), informatie aan jongeren (wat houdt een huwelijk in?), en het stimuleren en faciliteren van vrouwen om activiteiten buitenshuis te ondernemen. De mannen zien vrouwen als het eerste aanspreekpunt voor dergelijke interventies. Zij kunnen vervolgens overleggen met hun echtgenoten over te nemen maatregelen.

Samenvatting

In het proces tot huwelijksluiting spelen Turkse ouders en de Turkse gemeenschap nog altijd een zeer belangrijke rol. Zij geven de keuze voor een huwelijkskandidaat niet graag uit handen. Huwelijken worden niet langer primair uit economische motieven gesloten, en ook zijn er minder 'importhuwelijken' als gevolg van strengere wetgeving. Dit heeft zijn weerslag op het proces van huwelijksluiting: er is meer ruimte voor inspraak gekomen en het zelf aandragen van een partner. Dit brengt echter ook risico's met zich mee: men kan dan niet meer zo gemakkelijk een beroep doen op de familie als vangnet.

De Marokkaanse gemeenschap

Inleiding

Met mensen uit de Marokkaanse gemeenschap zijn eveneens twee bijeenkomsten georganiseerd, een met uitsluitend vrouwen en een met uitsluitend mannen.

Huwelijksdwang, en het praten hierover, lijkt binnen de Marokkaanse gemeenschap niet of nauwelijks een taboe. Men praat er gemakkelijk over. De deelnemers geven aan dat er veel veranderd is de afgelopen jaren. Dit geldt zowel voor de jonge mannen als voor de vrouwen, die vaak hetzelfde standpunt innemen. Dat er in een dergelijke groepssetting zo openlijk over het thema wordt gesproken, illustreert deze mentaliteitsverandering.

Ouderen versus twintigers

De mentaliteitsverandering wordt ook op een andere manier goed zichtbaar tijdens de bijeenkomsten: oudere, getrouwde deelnemers met kinderen hebben huwelijksdwang aan den lijve ervaren, terwijl twintigers het vooral van horen zeggen hebben. Dit betekent echter niet dat er helemaal geen sprake meer is van huwelijksdwang; die komt wel degelijk nog voor, maar dan vaak in een zachtere vorm die jongeren niet direct als dwang of inmenging herkennen.

Ondanks eenzelfde houding tegenover huwelijksdwang, zien mannen het nog als een onderwerp dat vooral vrouwen aangaat. Zij zien zichzelf minder als slachtoffer en hebben minder het gevoel dat het op hen van toepassing is.

Het proces van huwelijksluiting

De eerste reactie op (het bestaan van) huwelijksdwang of dwanghuwelijken is ook bij de 'Marokkaanse' bijeenkomsten: 'Dat komt bij ons toch niet meer voor?' Men associeert de term met huwelijken die door ouders worden gesloten en waarbij een jongen of meisje niet geraadpleegd wordt. Na verloop van tijd concludeert men echter dat, hoewel het geplande huwelijksstypen niet vaak meer voorkomt, er nog geen sprake is van vrije partnerkeuze. Ouders mengen zich hier nog altijd in, al dan niet opzettelijk of openlijk.

Ouders bepalen kaders, maar wél minder streng

Kinderen krijgen weliswaar vaker de ruimte om zelf een partner te zoeken, maar ouders blijven de kaders bepalen. Sommige ouders geven hun kind bijvoorbeeld een wensenlijstje mee waaraan een huwelijkskandidaat moet voldoen. In andere gevallen nemen de ouders het over: als hun kind geen geschikte partner kan vinden, komen zij met een kandidaat. Op die manier houden ze een stok achter de deur.

Uit de bijeenkomsten blijkt echter wel dat ouders minder strenge criteria voor een acceptabele huwelijkskandidaat aanleggen. Vroeger waren doorslaggevend: de huidskleur, het inkomensniveau, en het afkomstig zijn uit dezelfde etnische groep. Tegenwoordig is het belangrijkste criterium dat de huwelijkskandidaat islamitisch is. De voorkeur gaat bovendien sterk uit naar een Marokkaanse partner. Trouwen met een autochtoon, ook wanneer deze bekeerd is, wordt niet gemakkelijk geaccepteerd. Mannen of vrouwen die dit willen, riskeren een afwijzing.

In plaats van harde nu vaak zachtere dwang

De beïnvloeding door de ouders blijkt nu ook subtieler te gaan. Jongeren worden minder geconfronteerd met openlijke inmenging; ze ervaren meer, vaak pas in tweede instantie, dat ze te maken met beïnvloeding via zachte dwang. Een van de aanwezige meisjes omschreef deze vorm als: *"Er wordt op je ingeprikt zonder dat je het doorhebt"*. Ook krijgen zij vaak een vraag voorgelegd in de trant van: 'Zou jongen X of jongen Y niet wat voor je zijn?' Opvallend is dat een aantal meisjes zich pas tijdens de bijeenkomst bewust werd van dit mechanisme.

Jongens en meisjes: nog altijd verschil

Er wordt nog altijd meer druk op meisjes gelegd dan op jongens. De sociale controle bij meisjes is sterker, ouders zijn bezorgder en willen vaker dat zij 'goed terechtkomen' – dat wil zeggen: trouwen. Huwelijksdwang komt daarom ook vaker voor bij meisjes dan bij jongens. Verder speelt mee dat vrouwen vaak bang zijn om uiteindelijk te oud te zijn om nog te trouwen. De uitspraak 'over de datum zijn' valt veelvuldig tijdens de bijeenkomst. De angst om op een bepaald moment niet huwbaar meer te zijn, speelt volgens de vrouwen mee in hun beslissingsproces. Zij zijn hierdoor vatbaarder voor beïnvloeding en eerder over te halen tot een huwelijk.

Veranderingen in het proces

De redenen die vroeger tot huwelijksdwang leidden, gelden niet langer in dezelfde mate. Destijds waren economische redenen of familiebanden doorslaggevend. Er werden huwelijken tussen neef en nicht gesloten onder druk van familie, zodat ouders wel moesten instemmen om de (familie-)eer hoog te houden. Dit is niet langer de norm, en daarbij spelen verschillende aspecten een rol:

- o jongeren zijn assertiever geworden;
- o Jongeren verdiepen zich in de islam en vinden argumenten om zich te weren tegen huwelijksdwang als culturele praktijk.

Hoewel kinderen meer ruimte krijgen om zelf een huwelijkspartner aan te dragen, is het nog altijd niet geoorloofd om in het openbaar een relatie aan te gaan. Men mag elkaar leren kennen, maar alleen in beslotenheid. Als een relatie algemeen bekend wordt, moeten de jongeren trouwen.

Méér assertiviteit en angst van ouders

Er is sprake van een toegenomen assertiviteit van meisjes. Zowel mannen als vrouwen geven aan dat vrouwen een belangrijke rol spelen in de mentaliteitsverandering ten aanzien van huwelijksdwang. Ze zijn mondiger geworden en eisen meer inspraak. Ook komen oudere broers of zussen voor hun jongere zus of broer op en creëren zo meer ruimte voor inspraak over een huwelijkskandidaat. Ouders durven zich niet meer zo sterk te bemoeien met de keuzes van hun kinderen, uit angst hen kwijt te raken. Als kinderen zich afwenden van hun ouders, wordt dat als een grotere schande gezien dan wanneer zij een eigen partner kiezen. Een vader verwoordde het als volgt: *"De jeugd van tegenwoordig is veranderd, de mentaliteit is anders, ze bepalen zelf wat ze willen."* Een aantal jongere deelnemers zegt dan ook dat ze huwelijksdwang alleen kennen van horen zeggen. Twintigers benadrukken dat er nu meer ruimte is voor inspraak. Een liefdeshuwelijk met een partner is voor hen het ideaal (*"Ik heb ook recht om verliefd te worden"*). Zij geven aan van hun ouders de ruimte te krijgen om zelf een partner te kiezen. Als zij die ruimte niet krijgen, eisen zij hem op (*"Als ik in mijn vrijheid word beperkt, word ik een rebel"*). Oudere deelnemers bevestigen deze ontwikkeling.

Kennis van religie en de rol van imams

De jongere generatie put kracht uit haar kennis van de islam. Jongeren vinden hierin argumenten om zich te verzetten tegen huwelijksdwang, die in hun perceptie een culturele traditie is. In hun beleving haalt de oudere generatie religieuze en culturele elementen te veel door elkaar. Veel jongeren zijn in staat zelfstandig duiding te geven aan de islam. Zij leiden eruit af dat een jongen en meisje kennis moeten hebben gemaakt voordat ze trouwen, en dat beiden met een huwelijk dienen in te stemmen. Ook imams spelen een belangrijke rol. Tijdens de vrouwenbijeenkomst bleek dat vaders zich nog weleens tot hun imam wenden wanneer hun kind zelf een partner aandraagt. De imam wordt dan gevraagd of dit acceptabel is. Acceptatie van de imam wordt gebruikt om mensen uit de gemeenschap te overtuigen dat deze gang van zaken niet erg of 'schandelijk' is.

Vrije partnerkeuze is niet zonder risico

Hoewel het mogelijk is om zelf een partner te kiezen zonder de goedkeuring van ouders, is dit in de praktijk nog niet zo gemakkelijk. Voor jezelf kiezen is niet altijd eenvoudig. Het vergt veel tijd om de ouders te overtuigen. Ook bestaat het risico dat ouders niet instemmen en in het uiterste geval het contact verbreken. Ouders blijven doorslaggevend: zonder hun goedkeuring gaat het huwelijk waarschijnlijk niet door. De jongeren zien er dan vanwege de grote sociale risico's vaak zelf van af.

Net als bij de Turkse gemeenschap noemt men de risico's van een volledig eigen partnerkeuze. 'Je eigen keuze doordrukken' betekent dat men daarna niet zo gemakkelijk terecht kan bij familie als het minder goed gaat.

Liefdeshuwelijk en scheiding

De versoepelingen in het proces van huwelijkssluiting hebben nog niet geleid tot een volledige mentaliteitsverandering. Dit blijkt uit de reactie van een aantal oudere mannen. Zij zien de toename van het aantal scheidingen als een direct gevolg van de groeiende populariteit van 'liefdeshuwelijken'. In hun beleving zijn deze niet beter dan de door ouders gearrangeerde huwelijken. Jongere mannen zien het meegeven van normen en waarden vaker als belangrijk onderdeel van de opvoeding.

Huwelijkse gevangenschap

Aan de bijeenkomsten deden diverse gescheiden mensen mee, en die spraken ook openlijk over (hun) echtscheiding. De vrouwen merkten op dat de Marokkaanse wet nu meer mogelijkheden voor vrouwen biedt, waardoor bijvoorbeeld ook scheiden makkelijker wordt. Diverse vrouwen hebben dit in de praktijk ervaren.

Mannen geven aan dat vrouwen die zelf hun partner hebben gekozen, bij scheiding méér gezichtsverlies lijden dan mannen. Mannen zien zich vaak ook minder als slachtoffer van huwelijkse gevangenschap.

Interventies

Het bestaan van strafrechtelijke vervolging van huwelijksdwang is bij enkelen bekend. De meningen verschillen over deze wet. Een aantal geeft aan dat het een symbolische werking heeft (*"Het is goed dat het er is"*), anderen zeggen dat aangifte doen tegen de eigen ouders te ver gaat en ook zeer onwenselijk is.

Volgens alle deelnemers is het belangrijker dat ouders goede informatie krijgen over de gevolgen van huwelijksdwang, zodat zij hun kinderen meer keuzevrijheid geven in de toekomst.

Samenvatting

Binnen de Marokkaanse gemeenschap is de mentaliteit jegens huwelijksdwang aan het veranderen. Waar ouders vroeger een huwelijkspartner voor hun kind uitzochten, lijkt dit 'geplande huwelijkstype' nu veel minder vaak voor te komen. De jongere generatie eist meer inspraak en beroept zich hierbij op het islamitisch geloof, waarin ze argumenten tegen huwelijksdwang vinden. Hoewel jongeren meer ruimte krijgen om zelf een partner te kiezen, en er minder strenge criteria voor een huwelijkskandidaat gelden, is er nog geen sprake van volledig vrije partnerkeuze. Ouders en de gemeenschap bepalen namelijk nog wel de kaders: dat een partner bij voorkeur van Marokkaanse komaf is en in ieder geval een islamitische achtergrond moet hebben.

Somalische gemeenschap

Inleiding

Met vrouwen uit de Somalische gemeenschap zijn drie bijeenkomsten gehouden. De eerste bijeenkomst gaf onvoldoende inzicht in de praktijk van huwelijksdwang binnen de gemeenschap. Het thema huwelijksdwang bleek te veel in de taboesfeer te liggen om het meteen in een groepssetting te bespreken. De angst om door anderen afgekeurd te worden of (buiten de bijeenkomst) aangesproken te worden op gedane uitspraken, speelde te sterk mee. Er is toen besloten om met een deel van deze vrouwen een tweede bijeenkomst te houden. Deze leverde aanvullende informatie op en een diepgaander inzicht in de praktijk van huwelijksvoltrekking. Ook heeft er nog een bijeenkomst plaatsgevonden met Afrikaanse vrouwen, meest Somalische. De uitkomsten van deze drie bijeenkomsten samen zijn hierna beschreven.

Uit alle gesprekken blijkt dat er niet één scenario is voor huwelijksluiting, maar dat er meerdere zijn. Paradoxaal genoeg zijn deze scenario's strijdig met elkaar. Het is echter niet mogelijk om op basis van de gesprekken te zeggen welk scenario het vaakst voorkomt; daarvoor is verder onderzoek noodzakelijk.

Het proces van huwelijksluiting

De invloed van de gemeenschap laat zich sterk gelden bij alle beslissingen die worden genomen. Men geeft aan dat er veel sociale controle is, de dwang om zich te conformeren is groot. Naar mensen die afwijken van de sociale norm wordt verwezen als 'te westers' en 'te Europees', als ware het een afkeuring. Opvallend is dat men de sociale controle hier nog beperkt vindt in vergelijking met Engeland, waar een grote Somalische gemeenschap woont die meer invloed heeft op het individu.

Schaamte een sterke 'driver'

Ouders lijken niet of nauwelijks te praten met hun kinderen over persoonlijke vraagstukken. De moeders geven aan vaak niet te weten hoe zij het gesprek moeten aangaan met hun kinderen over allerlei thema's. Dit geldt met name voor het contact met hun zoons – die praten vooral met hun vaders. Moeders praten ook niet gemakkelijk met hun dochters over intieme zaken en problemen, zoals persoonlijke hygiëne en de gevolgen van besnijdenis. De schaamte en het daarbij horende ongemak is te groot. Hierdoor gaat men dergelijke gesprekken uit de weg.

Meerdere scenario's voor huwelijksluiting

De deelnemers noemen meerdere scenario's voor de totstandkoming van huwelijken. In eerste instantie noemt men alleen een proces van huwelijksluiting waarbij jongeren de vrije keuze krijgen. Tijdens de tweede bijeenkomst bleek het echter niet altijd zo te gaan. Een scenario waarin ouders een veel grotere rol spelen, wordt minder snel naar voren gebracht door de moeders. Het lijkt alsof hier een taboe op openbaarheid ligt. Ook kan een rol spelen dat er verschil is tussen vrouwen die uit de stad komen en die van het platteland (in Somalië). Men geeft aan dat het om een aanzienlijk verschil gaat: mensen uit de steden zijn doorgaans vrijer dan Somaliërs uit de rest van het land.

Een voorwaarde blijft, ongeacht het scenario, dat jongeren trouwen met een Somalische partner. Trouwen met iemand van een andere komaf is een grote uitzondering en wordt niet geaccepteerd.

Scenario 1 Ouders spelen een grote rol in het proces

Zo vroeg mogelijk trouwen?

Ouders dragen een huwelijkskandidaat voor, bijvoorbeeld nadat om de hand van hun kind is gevraagd. Ook neef-nichthuwelijken komen veel voor. Jongeren worden al op vroege leeftijd aan elkaar gekoppeld. Op het moment dat een meisje geslachtsrijp is, wordt ze gezien als klaar om te trouwen. De meeste moeders zijn het erover eens dat meisjes het best zo vroeg mogelijk kunnen trouwen, dan kunnen zij ook eerder aan kinderen beginnen. Somalische meisjes die op vijftien- of zestienjarige leeftijd trouwen, zijn geen uitzondering – ook niet in Nederland. Hierbij is geen sprake van een burgerlijk maar van een islamitisch huwelijk.

Een aantal moeders geeft echter aan níet te willen dat hun dochters op jonge leeftijd trouwen. Zij willen hen besparen wat zij zelf hebben meegemaakt. De vraag is in hoeverre de moeders dit lukt, en of zij bestand zijn tegen de druk van de gemeenschap. Eén van hen: *"Ik was een kind dat borstvoeding moest geven, mijn lichaam was er ook nog helemaal niet klaar voor, ik moest nog een tijdje in het ziekenhuis blijven na de bevalling, ik wil dat niet voor mijn dochter."*

Belangrijk om niet te dwingen

Het lijkt erop dat kinderen de mogelijkheid hebben om een huwelijkskandidaat te weigeren. Dat valt onder meer af te leiden uit de uitspraak van een van de moeders: *"Als mijn dochter zegt dat ze het niet wil, dan niet."* De moeders vinden het namelijk belangrijk om hun kind niet te dwingen, want dan is er het risico dat een kind uiteindelijk zal ingaan tegen de ouders. Toch blijkt het in de praktijk moeilijk om een huwelijkskandidaat te weigeren als het een neef of nicht betreft. Zo'n weigering zet de familierelaties namelijk sterk onder druk.

Scenario 2 Jongeren dragen zelf een partner aan

Pas vertellen als het serieus is

Jongeren die zelf met een partner komen, kennen elkaar al. Ze maken deel uit van hetzelfde netwerk of leren elkaar 'via-via' kennen, bijvoorbeeld via een broer of op een onderwijsinstelling. Tijdens de kennismakingsperiode spreken de jongeren hier niet over met hun ouders. In een enkel geval brengen dochters het ter sprake bij hun moeder of een tante, maar nooit bij hun vader. Jongeren vertellen pas aan hun familie dat zij een huwelijkskandidaat hebben op het moment dat zij hier serieus voor gaan. Dit gebeurt meestal op initiatief van de jongen: hij komt met zijn familie om de hand van zijn toekomstige vrouw vragen. Aan weerszijden worden vragen gesteld als: 'Wie is hij/zij en uit wat voor familie komt hij/zij?'. Vooral het antwoord op de laatste vraag is doorslaggevend. Men vindt het erg belangrijk dat de kandidaat uit een goed nest komt. Van jongeren wordt verwacht dat zij een huwelijkskandidaat kiezen die binnen de familie en gemeenschap past. Dit blijkt onder meer uit het volgende citaat: *"Ik wist al dat ze [mijn ouders] het goed zouden vinden, want hij kwam uit een goede familie"*. Criteria waaraan een huwelijkskandidaat moet voldoen: van hetzelfde ras zijn (Somalië, uit hetzelfde gebied) en moslim zijn. Deze criteria zijn doorgaans nauw met elkaar verbonden. Bij jongens is er verder de angst dat hij een crimineel verleden heeft. De rol van clans is in de gesprekken echter onderbelicht gebleven.

Afwijking betekent afwijzing

Na introductie van een kandidaat trekken de beide families elkaar na. Er wordt zeer gedegen onderzoek gedaan. Informatie wordt ingewonnen via het netwerk, waardoor men zich vaak snel een beeld kan vormen van de desbetreffende huwelijkskandidaten en hun families. Ook ontmoeten de ouders van beide partijen elkaar om te bepalen of de twee families goed bij elkaar passen. Afwijkingen van de criteria 'Somalisch en moslim' leiden ertoe dat het huwelijk door de ouders wordt afgewezen. De moeder zal er ook alles aan doen om het huwelijk uit het hoofd van haar zoon of dochter te praten. Tot op welke hoogte dit gebeurt, is niet verder gespecificeerd.

Een deel van de jongeren die zelf een partner aandragen verlooft zich eerst, op vijftien- of zestienjarige leeftijd, en trouwt vervolgens na afloop van de studieperiode.

Jongeren die zonder de toestemming van hun ouders trouwen, ervaren tijdens hun huwelijk sterke druk van de families en de gemeenschap. Veel stellen zijn niet opgewassen tegen die druk en scheiden dan alsnog.

Een van de aanwezige moeders vertelt over haar dochter, die haar regelmatig foto's laat zien van een jongen op wie zij een oogje heeft. Hij is alleen geen Somaliër, wel een moslim. De moeder wuift de mobiele telefoon weg en zegt: *"Als hij geen Somaliër is, dan wil ik hem niet zien"*. Dit heeft zich al een aantal keren voorgedaan, en steeds reageert de moeder hetzelfde. Op de vraag hoe nu verder, haalt ze haar schouders op: *"Het is haar eigen keuze met wie ze trouwt"*. Maar eenvoudig blijkt het niet om die keuze te accepteren. De moeders geven vaker aan dat zij hun kinderen de ruimte geven om zelf te kiezen, maar het wordt niet duidelijk hoe dit in de praktijk uitpakt. In het voorbeeld van de hier aangehaalde moeder kan het ook zijn dat haar dochter op een gegeven moment alsnog met een Somalische man aankomt.

Grotere druk op de jongens

Op de keuze van een jongen voor een meisje ligt in de Somalische gemeenschap meer druk dan andersom. *"We trouwen niet alleen met een meisje, maar met haar hele familie"*, geeft een van de moeders als verklaring. Het is daarom heel belangrijk dat de familie van de potentiële bruid bij de eigen familie past. Ook is het traditie dat de man financieel verantwoordelijk is voor de bruiloft: de jongen en zijn familie betalen alles.

Veranderingen in het proces

Het proces van huwelijkssluiting bij Somaliërs in het Westen verschilt aanzienlijk van de praktijk in Somalië. Daar komt dwang vaker voor, zeggen de vrouwen. Het leven in Europa heeft invloed op de mentaliteit van kinderen. Moeders hebben hier wel moeite mee. Hun kinderen gedragen zich nu anders ('Westers') dan zij zelf toen ze jong waren en in Somalië leefden. Deze andere mentaliteit heeft ook zijn weerslag op het proces van huwelijkssluiting. De jongeren kunnen volgens de moeders minder gemakkelijk tot een huwelijk gedwongen worden en hebben meer inspraak. Hiermee is niet gezegd dat de ouders, of de gemeenschap, geen rol meer spelen. Wanneer een familie namens een jongen de hand van een meisje komt vragen, doet zij dit aan haar moeder of aan de familie. De betrokkenheid van de families blijkt ook hieruit: wanneer (schoon)familieleden in de aanloop naar een huwelijk ruzie met elkaar krijgen, wordt het huwelijk in zijn geheel afgeblazen. Kortom: een huwelijk wordt niet gesloten tussen individuen, maar is een verbintenis tussen twee families.

Huwelijkse gevangenschap

Ook Somalische ouders zien uiteraard graag dat hun kinderen getrouwd blijven. Maar als de nood aan de man en/of vrouw komt, is scheiding wel mogelijk. Wanneer er huwelijksproblemen zijn, zoals huiselijk geweld, treden de beide families op als 'mediators'. In het geval van een conflict wordt advies gevraagd aan de families en wordt besproken hoe de problemen op te lossen zijn. Moeders en oma's spelen hierbij een belangrijke rol. Vaders overleggen met hun echtgenotes alvorens beslissingen te nemen. Veelzeggend in dit verband is de uitspraak: *"De moeder is de ruggengraat van de familie en de vader de kroon."* Als de echtgenoten, en hun families, er niet uitkomen wordt toestemming gegeven voor scheiding. Het taboe op scheiding lijkt hierdoor beperkt. Van de vrouwen op de bijeenkomsten is een aantal gescheiden en later als alleenstaande moeder hertrouwd. Met hun nieuwe partner hebben zij vervolgens ook kinderen gekregen. Hertrouwen lijkt niet dus echt een issue. Hier speelt ook mee dat de vrouwen gevlucht zijn vanwege de oorlog in Somalië, en 'opnieuw beginnen' eerder regel dan uitzondering is.

Interventies

De wetgeving op het gebied van huwelijksdwang in Nederland is niet bekend bij de vrouwen. Zij zijn verbaasd dat dergelijke maatregelen genomen zijn. Vóór alles hebben zij behoefte aan informatie: hoe kunnen zij hun kinderen, met behoud van de Somalische identiteit, succesvol laten participeren in de Nederlandse samenleving? De moeders zeggen dat hun kinderen onder invloed staan van beide culturen, maar dat het moeilijk is om cultuur en tradities helemaal los te laten. Zij zoeken naar een manier om hier meer balans in te brengen.

Samenvatting

De Somalische gemeenschap is erg gesloten; sociale controle speelt een grote rol bij alle te nemen beslissingen. Het proces van huwelijksluiting is wel aan het veranderen: het leven in het Westen draagt bij aan een andere mentaliteit, die (iets) meer inspraak voor jongeren betekent. Desondanks wordt er nog vooral *binnen* de Somalische gemeenschap getrouwd; een huwelijk met iemand daarbuiten behoort niet of nauwelijks tot de mogelijkheden. Ook worden via ouders islamitische huwelijken gesloten op zeer jonge leeftijd, zodat dochters al heel vroeg moeder kunnen worden.

De Afghaanse gemeenschap

Inleiding

Aan de bijeenkomst met de Afghaanse gemeenschap deden vrouwen mee met zeer verschillende achtergronden qua opleidingsniveau, leeftijd en generatie. De vrouwen spraken open over de tradities rondom het proces van huwelijkssluiting. In eerste instantie overheerste een gevoel van trots op de eigen culturele gebruiken. Naarmate het gesprek vorderde, kwamen er echter ook tegengeluiden. Zo bleek dat het merendeel van de getrouwde vrouwen die aanwezig waren *gedwongen* getrouwd is. Een aantal van hen is zich de afgelopen jaren meer en meer gaan verzetten tegen de wijze waarop meisjes in een huwelijk terechtkomen. Hun verhalen zorgden voor een kentering in het gesprek: van trots over de tradities naar een gedeeld besef dat het zo niet langer door kan gaan.

Huwelijksdwang is geen thema waarover vaak gesproken wordt binnen de Afghaanse gemeenschap. Voor veel vrouwen was het de eerste keer dat zij over dit thema spraken. Zij voelen de noodzaak hiertoe omdat het binnen de gemeenschap een taboe is en zij er steeds meer last van ondervinden. Met Afghaanse mannen is het volgens de vrouwen niet mogelijk om hierover in gesprek te gaan.

Het proces van huwelijkssluiting

De praktijk van huwelijksdwang is meer regel dan uitzondering binnen de Afghaanse gemeenschap. Meisjes worden door hun ouders aan een partner gekoppeld, ze hebben hier geen eigen rol in. De ouders bepalen met wie het meisje trouwt en dit oordeel wordt geaccepteerd. Voor jongens bestaat er wél ruimte om zelf een huwelijkspartner te kiezen. Jongens die in Nederland leven, kiezen nogal eens voor een meisje uit Afghanistan. Afghaanse meisjes in Nederland worden gezien als mondige geëmancipeerde vrouwen. Dit ervaren de jongens als bedreigend. Hun vrouwelijke leeftijdsgenoten in Afghanistan voldoen meer aan het ideaal: een vrouw zoals hun eigen moeder.

Sterk bepaald door culturele tradities

De vrouwen vinden dat er geen sprake is van dwanghuwelijken, omdat aan het proces van huwelijkssluiting specifieke culturele tradities verbonden zijn. Leden van de gemeenschap zijn verplicht deze tradities voort te zetten. De vrouwen weten niet beter dan dat het binnen de Afghaanse gemeenschap zo hoort te gaan. Men heeft het daarom ook niet over een gedwongen huwelijk, maar over een *gearrangeerd* huwelijk. Meisjes doen altijd wat hun ouders van hen verwachten. Zo worden zij opgevoed, loyaliteit is erg belangrijk. Het idee dat meisjes moeten vasthouden aan de Afghaanse normen en waarden, wordt in de gemeenschap met kracht opgelegd. Ook er speelt een belangrijke rol bij de opvoeding.

Ouders hebben een leidende rol

Ouders spelen een cruciale rol in het proces tot huwelijkssluiting. Vooral de moeder is belangrijk in het adviseren van haar dochters. Zij speelt een verbindende functie tussen hen en de vader. Tussen de vader en zijn dochter(s) is er namelijk geen contact over dit onderwerp.

Een meisje wordt op jonge leeftijd geïnformeerd over de procedure: haar wordt duidelijk gemaakt dat zij niet zelf een partner kan aandragen of zelf een partner mag kiezen. Dit laatste is namelijk de taak van de ouders. De familie van een geïnteresseerde jongeman komt om de hand van het meisje vragen. In de meeste gevallen stuurt de jongen zijn ouders naar zijn potentiële schoonouders. De ouders van het meisje beslissen vervolgens of hij een 'goede' partner is. Met een goede partner wordt bedoeld dat hij uit een goede familie komt en een goede baan heeft. Als de ouders van het meisje de jongen goedkeuren, dan zorgt de moeder ervoor dat het meisje ook akkoord gaat.

Huwelijkskandidaat is niet te weigeren

Meisjes zullen niet snel 'nee' zeggen tegen een huwelijkskandidaat. Zij worden al van jongs af aan klaargestoomd voor het huwelijk. Meisjes weten niet hoe zij op een goede manier het gesprek aan kunnen gaan met hun ouders, want dat wordt al gauw als obstinaat gezien. Er wordt hen geleerd dat je als meisje wat trouwen betreft niets in te brengen hebt en de keuzes van je ouders moet respecteren. Bovendien weten meisjes heel goed wat de gevolgen zijn als je een kandidaat afwijst: voor henzelf (verstoting, gewelddadige bejegening), maar ook voor de moeder die geacht wordt haar dochter goed voor te bereiden. Ze willen het daarom graag goed doen voor hun ouders en de gemeenschap.

Meisjes op jonge leeftijd gekoppeld

Binnen de Afghaanse gemeenschap vindt men het van groot belang dat meisjes op jonge leeftijd uitgehuwelijkt worden. Hoe jonger ze zijn, hoe minder kans dat zij in de verleiding komen om verliefd te worden, of uit te gaan. Dit betekent dat meisjes aan het begin van hun puberteit aan een jongen of man gekoppeld worden. Zij trouwen en leven vanaf die tijd samen. Voor de buitenwereld (de niet-Afghaanse gemeenschap) houden zij hun huwelijk verborgen. Zo komt het voor dat jonge, universitaire studenten die heel westers overkomen al enkele jaren getrouwd zijn. Jongeren wordt voorgehouden dat zij er niet over mogen praten met buitenstaanders. Op 'uit de school klappen' staan sancties.

Veranderingen in het proces

De vrouwen bij de bijeenkomst verwachten op korte termijn weinig veranderingen in het proces van huwelijksluiting. Als reden wordt genoemd dat het arrangeren van een huwelijk een belangrijk onderdeel is van de culturele tradities. Doordat de Afghaanse gemeenschap veel waarde hecht aan die tradities, is het erg moeilijk om ze los te laten. Ook het feit dat er nog veel sprake is van importhuwelijken, houdt het proces in stand. Tijdens het groepsgesprek kwam wel een kleine ontwikkeling ter sprake in de eigen mentaliteit ten aanzien van huwelijksdwang. Het gaat vooral om de moeders die in de Nederlandse samenleving participeren (werkend, hoogopgeleid). Zij willen dat hun dochters hun opleiding afmaken en hen niet dwingen tot een huwelijk. Overigens hopen ze dat hun dochters zelf met een Afghaanse kandidaat thuiskomen.

Huwelijkse gevangenschap

Binnen de Afghaanse gemeenschap komt ook huwelijksgevangenschap voor. Er rust een zwaar taboe op echtscheiding. De gemeenschap eist van de vrouwen dat zij getrouwd blijven en zich aan de tradities houden. Scheiden wordt gezien als een grote schande. Vrouwen die een scheiding afdwingen, lopen het risico uitgestoten te worden of het slachtoffer te worden van geweld.

Daarnaast is er sprake van polygamie. Het komt voor dat mannen met wel vier vrouwen getrouwd zijn. Vrouwen worden niet geacht hiertegen in opstand te komen en een scheiding te willen. Dat kunnen ze ook helemaal niet, omdat daarvoor de medewerking van de echtgenoot en de familie nodig is. In de praktijk weigeren mannen meestal mee te werken aan een scheiding. Gevolg is dat vrouwen gevangen blijven in een, vaak gewelddadig, huwelijk.

De aanwezige vrouwen zijn zich ervan bewust dat huwelijksgevangenschap bestaat, maar vinden tegelijkertijd dat het bij hun tradities hoort. Enkel van hen zitten al jaren in zo'n situatie, maar durven geen stappen te ondernemen om er rechtsgeldig een eind aan te maken. Twee voorbeelden uit de praktijk.

- o Een bij de bijeenkomst aanwezige moeder is op haar dertiende uitgehuwelijkt aan een veel oudere man. Haar vader deed dit omdat die man anders zelfmoord zou plegen. Tien jaar geleden is zij met haar kinderen naar Nederland gevlucht. Ze heeft al die jaren geen contact meer met de man, maar is wettelijk nog steeds zijn echtgenote.
- o Een andere deelneemster is ruim vijftien jaar geleden door haar man verlaten, maar het huwelijk is niet ontbonden. De reden: haar zoon en familie willen niet meewerken. Ook zou zij bij scheiding in de gemeenschap bestempeld worden als 'een slechte echtgenote'.

Interventies

De wetgeving op het gebied van huwelijksdwang is bij een enkeling bekend. Onder de aanwezige vrouwen lijkt de bereidheid om aangifte te doen in geval van huwelijksdwang zeer beperkt. De angst voorgoed verstoten te worden, het slachtoffer te worden van geweld en de eigen moeder in een lastige positie te brengen, weerhoudt hen.

Dit betekent echter niet dat men vindt dat er geen stappen nodig zijn. Vrijwel alle deelnemers achten het van groot belang dat de overheid aandacht besteedt aan huwelijksdwang. Zij zien preventie en bewustwording als essentiële middelen – en de overheid als de uitgelezen partij – om mannen te wijzen op alternatieven. Hoewel Afghanen hun cultuur en tradities hoog in het vaandel hebben, hebben zij volgens de vrouwen ook veel respect voor wet- en regelgeving. De kans dat zij een gebod van de overheid zullen naleven, is groot. De vrouwen durven hierover niet zelf het gesprek aan te gaan, dat is voor hen te riskant. Een externe partij is volgens hen beter in staat een mentaliteitsverandering in gang te zetten.

Samenvatting

Huwelijksdwang komt veel voor in de Afghaanse gemeenschap. Het geplande type, waarbij ouders van A tot Z een huwelijk regelen, is meer regel dan uitzondering. Meisjes zien hun toekomstige man vaak pas op de dag van het huwelijk, en worden bij voorkeur op jonge, minderjarige leeftijd aan de man gebracht. Zij laten echter in hun dagelijks leven aan buitenstaanders niet merken dat zij getrouwd zijn. Hierdoor komt het geregeld voor dat op het oog westers uitziende Afghaanse vrouwen op jonge leeftijd uitgehuwelijkt zijn. Het proces van huwelijksluiting is sterk omgeven door Afghaanse tradities. Op het afwijken hiervan staan zware sancties, variërend van uitstoting uit de gemeenschap tot gewelddadige bejegening. Op korte termijn verwachten vrouwen geen veranderingen. Eén reden is dat veel huwelijken gesloten worden met bruiden uit het land van herkomst, wat de gebruiken in stand houdt. Ook de sterke hechting aan de tradities staat verandering op korte termijn in de weg.

Colofon

Uitgave

FORUM – Instituut voor Multiculturele Vraagstukken
Postbus 201
3500 AE Utrecht
(030) 297 43 21
www.forum.nl

Projectteam

FORUM:
Zeki Arslan, Paul Groenestein en Yasmin Seddiki

Onderzoek

Motivaction:
Marjolein Eigenfeld en Ahmed ait Moha

Tekstredactie

Frans van der Heijden, Castricum

Vormgeving

FORUM – Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

©FORUM, april 2014

Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage – anders dan integrale publicatie – is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

FORUM vertaalt kennis van multiculturele vraagstukken in oplossingen

FORUM is een onafhankelijk Kennisinstituut op het terrein van multiculturele vraagstukken vanuit het perspectief van de democratische rechtstaat, sociale cohesie en gedeeld burgerschap. FORUM vergaart kennis op het brede terrein van integratie, stelt deze beschikbaar en zet de kennis om in praktische toepasbare methoden en producten.

FORUM is een onafhankelijk kennisinstituut op het terrein van multiculturele vraagstukken vanuit het perspectief van de democratische rechtstaat, sociale cohesie en gedeeld burgerschap. FORUM vergaart kennis op het brede terrein van integratie, stelt deze beschikbaar en zet de kennis om in praktisch toepasbare methoden en producten.

Voor meer informatie www.forum.nl
Bronvermelding wordt op prijs gesteld.

